

Gemeente Amsterdam
Bureau Monumenten & Archeologie

Cultuurhistorische verkenning en advies
**Bedrijventerrein Schinkel-
Aalsmeerplein e.o.**

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Beleidskader	5
3	Historisch stedenbouwkundige- en architectuurhistorische analyse	6
3.1	Voorgeschiedenis	6
3.2	Opkomst industrie	7
3.3	Uitbreiding industrie	9
4	Beschrijving monumenten en cultuurhistorisch waardevolle objecten	11
4.1	Aanwezige monumenten	13
4.2	Overige cultuurhistorisch waardevolle gebouwen	16
5	Cultuurhistorisch advies	19
	Bronnen	21
	Bijlage I: Overzicht cultuurhistorisch waardevolle bebouwing	22
	Bijlage II: Kaart cultuurhistorisch waardevolle bebouwing	25
	Colofon	26

1 Inleiding

In opdracht van Stadsdeel Zuid heeft Bureau Monumenten & Archeologie een cultuurhistorische verkenning en advies opgesteld ten behoeve van een nieuw bestemmingsplan voor Bedrijventerrein Schinkel-Aalsmeerplein e.o. Hiervoor is gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal, relevante publicaties en andere bronnen met betrekking tot het plangebied. In deze cultuurhistorische verkenning is een historisch stedenbouwkundige analyse gemaakt. Deze dient als uitgangspunt voor de adviezen omtrent de regelingen in het bestemmingsplan die betrekking hebben op de cultuurhistorische waarden in het plangebied. Denk daarbij aan de rooilijnen, bouwhoogtes en kapprofielen en kenmerken van de openbare ruimte. Verder bevat deze verkenning een lijst met in het plangebied aanwezige monumenten en cultuurhistorisch waardevolle objecten, elk voorzien van een korte beschrijving.

2 Beleidskader

De Wet ruimtelijke ordening (Wro) uit 2008 voorziet in de verplichting voor overheden tot het opstellen van een structuurvisie voor hun gebied. Hierin kan onder andere worden opgenomen welke cultuurhistorische waarden binnen een gebied aanwezig zijn. De visie wordt door middel van het bestaande vergunningstelsel en regelgeving op het gebied van ruimtelijke ordening in praktijk gebracht. Voor Amsterdam geldt, naast de Provinciale Structuurvisie Noord-Holland 2040, de Structuurvisie Amsterdam 2040 'Economisch Sterk en Duurzaam' (vastgesteld 17 februari 2011). De Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie is wat de bovengrondse waarden betreft gericht op gemeente overschrijdende zaken, waardoor het geen inzicht biedt in de lokale waarden.

In artikel 3.1.6 van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) uit 2010, waarin de Wro nader is uitgewerkt, is opgenomen dat per 1 januari 2012 bij het maken van bestemmingsplannen rekening moet worden gehouden met de in een gebied aanwezige cultuurhistorische waarden. Bij nieuwe ontwikkelingen in een gebied dienen de gevolgen voor de cultuurhistorische waarden op voorhand in kaart te worden gebracht. Daarom is het sinds 1 januari 2012 verplicht om cultuurhistorische waarden te verankeren in het proces van ruimtelijke ordening en moet bij het opstellen of wijzigen van een bestemmingsplan daarmee rekening worden gehouden. Voor Amsterdam komt dit punt ook aan bod in de Beleidsnota 'Ruimte voor Geschiedenis' (vastgesteld 13 april 2005) en 'Erfgoed, spiegel van de stad. Visie op het erfgoed van Amsterdam' (vastgesteld 14 november 2011).

3 Historisch stedenbouwkundige- en architectuurhistorische analyse

Het plangebied Bedrijventerrein Schinkel-Aalsmeerplein e.o. wordt in het noorden begrensd door de Henk Sneevlietweg en de Rijnsburgstraat. Het Aalsmeerplein valt binnen het plangebied. In het zuiden vormt de A10 Zuid de begrenzing, in het westen de A10 West en in het oosten het Jaagpad langs de Schinkel.

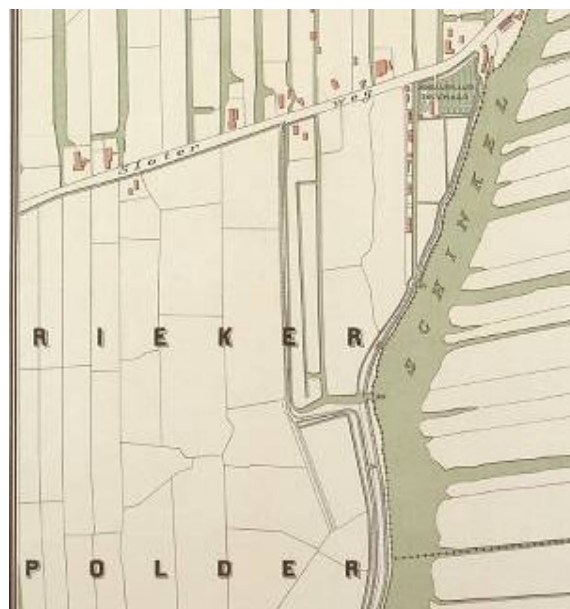
3.1 Voorgeschiedenis

Het plangebied maakte tot aan het begin van de twintigste eeuw onderdeel uit van de Riekerpolder en bestond grotendeels uit grasland met kenmerkende poldersloten. Het gebied had een duidelijke noord-zuid verkaveling die nog steeds herkenbaar is. De begraafplaats Te Vraag, gelegen in de noordoostelijke punt van het plangebied, dankt haar naam aan de buitenplaats 't Huis Te Vraag die ruwweg op deze locatie heeft gelegen.

De vroegst bekende vermelding van deze buitenplaats dateert van 1770. In de jaren tachtig van de negentiende eeuw is het landhuis afgebroken ten behoeve van de begraafplaats. In 2009 is de begraafplaats aangewezen als gemeentelijk monument, waarbij een klein stukje historisch polderlandschap direct ten westen en zuiden van de begraafplaats is inbegrepen. Aan de noordzijde liep de Sloterweg die sinds de veertiende eeuw de belangrijkste verbinding tussen het dorp Sloten en de stad Amsterdam vormde. Aan deze landelijke weg lagen, ten westen van Te Vraag, enkele boerderijen op grote erven.

Links: Kaart uit 1770. Buitenplaats Huis de Vraag is ingetekend.

Rechts: Kaart uit 1900. Buitenplaats is nu Begraafplaats Te Vraag. Ook het Spijtellaantje is al aangelegd.

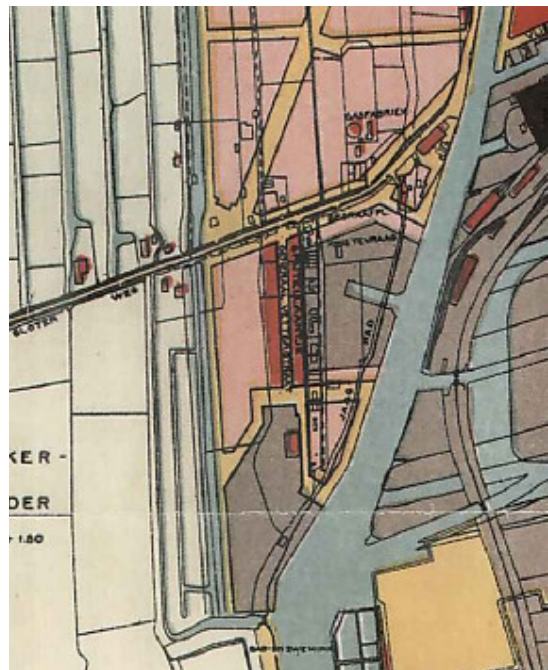
3.2 Opkomst industrie

Rond 1900 was de begraafplaats samen met enkele woonhuizen en boerderijen de enige vorm van bebouwing binnen het plangebied. Het gebied bestond op dat moment nog steeds uit waterrijk grasland. Langs een grote poldersloot naast begraafplaats Te Vraag stond een serie woonhuizen en schuren. Op de hoek met de Sloterweg stond de villa van scheepsbouwer L.J. Spijdel, waarnaar het latere Spijtellaantje is vernoemd.

Deze situatie veranderde toen het terrein ten zuidwesten van begraafplaats Te Vraag in het bezit kwam van betonpalenfabriek De Waal. De fabriek breidde in de loop der tijd uit waarbij er ook infrastructuur is aangelegd. Het vroegste voorbeeld hiervan is de Generaal Vetterstaat uit 1915. De straatjes liepen van de Sloterweg tot aan het terrein van De Waal dat aan de Schinkel grensde. Het Spijtellaantje bestond reeds in de vorm van de eerder genoemde rij woningen en bood zicht op de achtertuinen van de Generaal Vetterstraat. Deze is parallel aangelegd en aan weerszijden bebouwd met rijtjeshuizen. Van beduidend grotere schaal zijn de twee villa's op de kop van de straatjes.

Links: Stadsarchief Amsterdam - Spijtellaantje in 1928.

Rechts: Kaart uit 1922. Parallel aan het Spijtellaantje ligt nu de Generaal Vetterstraat. In grijs is industrie aangegeven, waaronder Betonpalenfabriek De Waal ten zuiden van de Generaal Vetterstraat en het Spijtellaantje.

Het Jaagpad, een pad parallel aan de Schinkel, werd als noord-zuidverbinding voor langzaam verkeer gebruikt. Dit pad loopt sinds vele eeuwen van de Sloterkade naar de Nieuwe Meer. De naam van dit pad refereert aan de trekvaart, waarbij een paard langs de vaart werd gejaagd om de schuit te trekken.

Ten noorden van het plangebied begon in 1925 de aanleg van de Hoofddorppleinbuurt. Daarnaast gaven de aanleg van het Aalsmeerplein in de jaren dertig en enkele verbredingen de Sloterweg ter hoogte van het plangebied een stedelijk karakter. Het Aalsmeerplein was destijds kleinschalig van karakter en fungeerde als toegangplein tot de stad.

Ten westen van de industrie van De Waal lag tot aan het einde van de jaren dertig nog polderlandschap. Op een kaart van de Dienst der Publieke Werken uit 1936 zijn nog oude poldersloten, een ijsbaan en een boerderij genaamd 'Harterust' herkenbaar.

In dit gedeelte van de Riekerpolder, ter hoogte van de huidige Anthony Fokkerweg en de Luchtvaartstraat, werd tussen 1938 en 1941 het Nationaal Luchtvaart en Ruimtevaartlaboratorium gebouwd naar een ontwerp van H.A. Maaskant en W. van Tijen. Hier werden proeven gedaan op het gebied van aerodynamica ten behoeve van de opkomende luchtvaartindustrie. Door een oriëntatie in oost-west richting wijkt het gebouw af van de gebruikelijke noord-zuid verkaveling. Dit complex is vanwege zijn cultuur- en architectuurhistorische waarde in 2004 aangewezen als Rijksmonument.

Kaart uit 1936. Bebouwing op het terrein van De Waal is ingetekend (gemarkeerd met cijfer 1). Ten westen, aan de Sloterweg, is de boerderij Harterust gelegen. Ruwweg op deze locatie is tussen 1938 en 1941 het Nationaal Luchtvaart en Ruimtevaartlaboratorium gebouwd (gemarkeerd met cijfer 2).

Nationaal Luchtvaart en Ruimtevaart Laboratorium in 1942 (Stadsarchief Amsterdam)

Halverwege de jaren dertig presenteerde de Dienst Stadsontwikkeling het Algemeen Uitbreidingsplan (AUP) voor de stad Amsterdam, dat in 1934 officieel is aangenomen. In dit plan wordt het gebied dat toen al in gebruik was als bedrijventerrein, formeel tot industrieterrein bestemd. De keuze voor dit gebied behoorde tot het streven om zwaardere industrie te kunnen scheiden van woonbebouwing. Daartoe werden meerdere industrieterreinen rondom Amsterdam aangewezen. In praktijk vestigde zich op dit terrein ook kleinschalige bedrijvigheid, waardoor later de term bedrijventerrein werd aangehouden.

3.3 Uitbreiding industrie

In het voorjaar van 1940 werd het Uitbreidingsplan industrieterrein Schinkel vastgesteld, maar door het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog kon er niet aan de invulling worden begonnen. In 1950 is er een herziene versie aangenomen. Bij deze herziening is rekening gehouden met grotere industrie, een uitbreiding van het Nationaal Luchtvaart- en Ruimtevaartlaboratorium en nieuwe infrastructuur. De stedenbouwkundige structuur van het gebied bestond uit een grid-vormig stratenplan, geaccentueerd door een enkele bomenrij aan één zijde van de straten.

Op basis van dit plan zijn allereerst de resterende poldersloten gedempt en is de Riekerhaven afgegraven, een oost-west gelegen insteekhaven. De positionering van deze insteekhaven, haaks op de Schinkel, maakte het bedrijventerrein goed bereikbaar voor de binnenvaart. Een aftakking naar het noorden kreeg de naam Westlandgracht, omdat deze in het verlengde lag van de bestaande gracht met dezelfde naam. Toen bleek dat de toekomstige ringweg westelijker kwam te liggen dan in het AUP gepland, kon het oppervlak van het industrieterrein in het nieuwe plan vergroot worden van 10 tot 13 hectare. Door de vergroting van het te bebouwen terrein kon ook de haven in westelijke richting verlengd worden.

Hoewel in het AUP een bouwhoogte van 45 meter was voorzien, moest als gevolg van de ligging van het gebied binnen de afstand van 5 km tot Schiphol de maximale toegestane bouwhoogte tot 25 meter worden teruggebracht. Bebouwing kon dan ook niet hoger worden dan 20 meter, omdat het Schinkelterrein 5 meter hoger ligt dan de luchthaven. In de twintigste eeuw heeft slechts één gebouw de maximale bouwhoogte van 20 meter gekregen, het kantoorgebouw van Honeywell-Bull. De overige bebouwing was overwegend twee bouwlagen hoog, maar binnen het grid bestond veel variatie.

Ten zuiden van de nieuwe Riekerhaven werd een nieuw gedeelte van het bedrijventerrein aangelegd. Rijwielfabriek Simplex vestigde zich aan het begin van de jaren vijftig aan de nieuwe Pilotenstraat. Het gebouw is tegenwoordig in gebruik als bedrijfsverzamelgebouw en behoort tot de gebouwen in het gebied met een hoge architectonische waarde.

De Generaal Vetterstraat werd verder naar het zuiden doorgetrokken, zij het met een knik tussen beide delen. Deze knik valt mogelijk te verklaren door de voormalige ligging van Betonpalenfabriek De Waal. De Sloterweg werd ten westen van het Aalsmeerplein meer naar het zuiden verlegd, in een flauwe bocht. Rondom bleef een ruime hoeveelheid groen over die nu nog als een buffer fungeert tussen de stad en het bedrijventerrein, in het bijzonder in de plantsoenrand langs de Schinkel.

Kaart uit 1950. Op deze kaart zijn de nieuwe uitbreidingen te zien die voortkomen uit het herziene deelplan van het Algemeen Uitbreidingsplan (AUP) uit 1950. De knik in de Generaal Vetterstraat is hoogstwaarschijnlijk te verklaren door de ligging van Betonpalenfabriek De Waal (gemarkeerd met het cijfer 1).

Betonpalenfabriek De Waal liet aan het einde van de jaren vijftig aan het zuidelijke deel van de Generaal Vetterstraat een nieuw kantoorpand bouwen met een aangrenzend bedrijfsverzamelgebouw. Architect M. Stam ontwierp het gebouw in 1959 waarop het in 1962 werd voltooid. Het complex bestaat uit een rechthoekig hoofdgebouw dat in het zuiden in een scherpe punt toeloopt. Aangrenzend, direct ten noorden van het kantoorgebouw, ontwierp Stam een industrieflat voor de verhuur. Oorspronkelijk moesten er meer van dergelijke industrie flats worden gebouwd maar deze werden nooit gerealiseerd. Het kantoorgebouw van De Waal werd in 1962 door J.B. Ingwersen verbouwd. Het complex is in 2010 aangewezen als gemeentelijk monument.

In de loop van de jaren zestig werd ten zuiden van fietsenfabriek Simplex het sportpark Jaagpad aangelegd. In het noorden werd in 1965 een gedeelte van de bestaande rijtjeshuizen aan de Generaal Vetterstraat afgebroken ten behoeve van het bedrijventerrein.

Ten westen en zuiden van het bedrijventerrein is aan het einde van de jaren zestig de Ring A10 op een verhoogd tracé aangelegd. Het plangebied werd hierdoor niet doorkruist maar wel ingeperkt. Enkele straten hebben een andere naam gekregen waarbij de aanduiding Sloterweg ten oosten van de Ring A10 volledig is verdwenen. Ten westen van het Aalsmeerplein werd deze vanaf 1973 Henk Sneevlietweg genoemd en ten oosten Rijnsburgstraat. Het Aalsmeerplein ging fungeren als een verkeersknooppunt tussen de bestaande stad in het oosten en de uitbreidingsgebieden in het westen. Als laatste werd in de loop van de jaren negentig ook het perceel in de oksel van de Ring A10 bebouwd met een bedrijfsverzamelgebouw.

Links: Luchtfoto ten tijde van de aanleg van de Ring A10 in 1968.

Rechts: Kaart uit 1976. Ringweg A10 aangelegd, bedrijvenstrook ten westen van Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium ingericht, sportpark Jaagpad aangelegd maar oksel A10 nog niet ingevuld.

4 Beschrijving monumenten en overige cultuurhistorische waardevolle objecten

In het plangebied zijn enkele monumenten aanwezig die hieronder kort beschreven worden. Verder is het prestedelijk buurtje ten westen van begraafplaats Te Vraag gewaardeerd, als onderdeel van de Waarderingskaarten 19de eeuwse Ring (de zogenoemde ordekaarten). Op de waarderingskaarten is aan iedere architectuureenheid – een pand, een serie panden of een geheel bouwblok – een waardering van de architectonische kwaliteit weergegeven, aangeduid met een orde, oplopend van basisorde naar orde 1. Bij orde 1 objecten gaat het meestal om een monument. Deze zijn op deze kaart nog niet weergegeven, omdat de kaart dateert van 2003, toen de begraafplaats en de boerderij nog niet op de gemeentelijke monumentenlijst waren geplaatst.

- Orde 2 panden worden in de welstandskaat beschouwd als ‘monumentwaardige bouwwerken met een nadrukkelijke architectonische verbijzondering en bouwwerken met een bijzondere cultuurhistorische betekenis’
- Orde 3 panden zijn ‘karakteristieke bouwwerken met architectonische en/of stedenbouwkundige meerwaarde’
- Basisorde-waardering is toegekend aan de voor de periode kenmerkende bouwwerken met basiskwaliteit aangeduid of bouwwerken die door ingrijpende wijzigingen hun architectonische meerwaarde hebben verloren

Met stippellijnen wordt de stedenbouwkundige waarde van de straten en pleinen aangeduid, oplopend van basiszone via zone C en B naar Zone A. De Generaal Vetterstraat kreeg en Zone B waardering toegekend, het Spijtellaantje een Zone C.

Ordekaart 4 'Atlas 19^e-eeuwse Ring' – Begraafplaats Te Vraag e.o. (paars: orde 1, rood: orde 2, oranje: orde 3, geel: basisorde en grijs: geen status) Met stippellijnen zijn een tweetal stedenbouwkundige zones op dit kaartje aangeduid (rood: zone B, Generaal Vetterstraat/Rijsburgstraat en oranje: zone C, Spijtellaantje).

In 2010 zijn de waarderingskaarten AUP en Post-AUP gebieden gepresenteerd die moeten dienen als welstandskarten voor de naoorlogse wijken uit de periode 1945-1970. Voor dit bedrijventerrein bestond tot op heden geen waarderingskaart. Niettemin is in het kader van het bestemmingsplan Bedrijventerrein Schinkel Aalsmeerplein e.o. de bebouwing in het plangebied gewaardeerd overeenkomstig de waarderingmethodiek van de AUP gebieden. Dit heeft geleid tot een vergelijkbare waarderingskaart van Bedrijventerrein Schinkel/Aalsmeerplein e.o. Deze kaart is als bijlage toegevoegd aan dit rapport.

De waardering is gebaseerd op kwaliteit van de typologie, architectonische uitwerking, plaats binnen het ensemble en de bijdrage aan de stedenbouwkundige context. Ook bij deze waardering loopt de hoogte op van basisorde, via orde 3 en 2 tot aan orde 1. De gebouwen die in aanmerking komen voor een orde 1 en orde 2 waardering zijn hieronder kort beschreven. Deze ordewaarderingen worden in de nota van toelichting bij de waarderingskaarten AUP gebieden als volgt omschreven:

- Orde 1: “een architectuureenheid met een voor de periode karakteristieke architectonische vormgeving en/of typologie, die bovendien een belangrijke bijdrage levert aan de compositie van de verkavelingseenheid en het veld”.
- Orde 2: “een architectuureenheid met een voor de periode karakteristieke architectonische vormgeving en/of typologie, die bovendien een belangrijke bijdrage levert aan de compositie van de verkavelingseenheid en het veld”.
- Orde 3: “een architectuureenheid met een voor de periode kenmerkende vormgeving en/of kenmerkende typologie en/of belangrijke bijdrage aan de compositie van de verkaveling en het veld”.
- Basisorde: “een voor de periode kenmerkende architectuureenheid zonder architectonische of stedenbouwkundige meerwaarde, ofwel ontstaan door geringe ontwerp kwaliteit ofwel door latere, ingrijpende wijzigingen waardoor deze de architectonische meerwaarde en/of bijdrage aan de compositie van de verkaveling heeft verloren”.

4.1 Aanwezige Monumenten

Het Schinkelterrein is door zijn ligging tussen de Schinkel in het oosten, woonbebouwing in het noorden en de ringweg A10 in het westen en zuiden ingesloten. Ondanks de ongelijke gebiedsgrenzen heeft het bedrijventerrein een grid-structuur gekregen. Dit stratenplan dat in de jaren vijftig ontstond, is sindsdien nagenoeg gelijk gebleven. In het gebied zijn enkele Rijks- en gemeentelijke monumenten aanwezig.

Nationaal Luchtvaart en Ruimtevaart Laboratorium, Rijksmonument – Anthony Fokkerweg 2

Architect: H. Maaskant en W. van Tijen.

Het nieuw-zakelijke hoofdgebouw van het complex "Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium" uit 1938-1941, is van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische waarde als eerste uiting van gecombineerd gebruik van moderne en traditionele materialen en markant voorbeeld uit het oeuvre van Maaskant en Van Tijen. Het hoofdgebouw is bovendien van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische waarde die in de oorspronkelijke functie is gelegen en nauw samenhangt met de wetenschappelijke en technische ontwikkeling van de luchtvaart- en vliegtuigbouw in Nederland. Ook het achterliggende windtunnelgebouw uit 1941 valt onder het monumentale complex.

Voormalig kantoorgebouw Betonpalenfabriek De Waal, gemeentelijk monument – Generaal Vetterstraat 75-77

Architect: M. Stam.

Het bedrijfsgebouw uit 1959-1962 aan de Generaal Vetterstraat 75-77 heeft stedenbouwkundige waarde omdat de ligging op de punt van het kavel geheel benut is in de architectonische uitwerking van het plan. Architectuurhistorisch is het complex van belang als een typisch modern, karakteristiek naoorlogs bedrijfsgebouw, ontworpen door internationaal vermaard architect M. Stam. Bovendien heeft het belangrijke cultuurhistorische betekenis omdat het gebouw gemaakt is in opdracht van de uitvinder en grondlegger van de voor de bouwwereld en de monumentenzorg uiterst waardevol gebleken pulspaal-funderingstechniek, die bovendien als aannemer-projectontwikkelaar verantwoordelijk is voor veel bebouwing in Oud Zuid.

Ensemble Begraafplaats Te Vraag en omliggend polderlandschap, gemeentelijk monument – Rijsburgstraat 51

Aanleg: P. Oosterhuis.

De begraafplaats Te Vraag is een in cultuur gebracht perceel van een klein, groen gebied. Het ensemble Begraafplaats Huis Te Vraag omvat het ontvangstgebouw, de gehele begraafplaats met graven en grafstenen, groenvoorziening, het toegangshek en het portiersgebouw. Omdat het steeds als geheel in één hand bleef, heeft het gebied weerstand kunnen bieden aan de stedelijke ontwikkelingen in de directe omgeving. Met de dorpsachtige bebouwing aan de Generaal Vetterstraat en het Spijtellaantje aan de westzijde vormt het een préstedelijke enclave die door de stedenbouwkundige aanhechting aan de Hoofddorppleinbuurt stevig verankerd is aan de stadsrand.

Te Vraag, aangelegd in 1891, is van begin af aan een familiebegraafplaats van Protestantse burgers geweest: voor boeren uit Sloten en omgeving, Amsterdamse predikanten, onderwijzers en middenstanders. Vergeleken met andere begraafplaatsen uit dezelfde periode zijn grafmonumenten op Te Vraag in het algemeen sober, ook die van de eerste klasse. Plaats voor grafbeplanting of een opvallende plaats in een groenstructuur is er op Te Vraag niet en al helemaal niet voor een bijzondere situering. Tegenwoordig krijgt de natuur alle vrijheid haar gang te gaan, maar moet dat wel op een geësthetiseerde wijze doen. De langzame transformatie van een plek van herinnering naar een plek van bezinning waar natuur en cultuur verweven zijn, maakt de begraafplaats samen met het zuidelijk gelegen weiland en in de sterke wisselwerking met het Spijtellaantje en de Hoofddorppleinbuurt tot een uniek gegeven in de cultuurgeschiedenis van Amsterdam.

Boerderij "Villa van Spijt", gemeentelijk monument – Rijsburgstraat 75

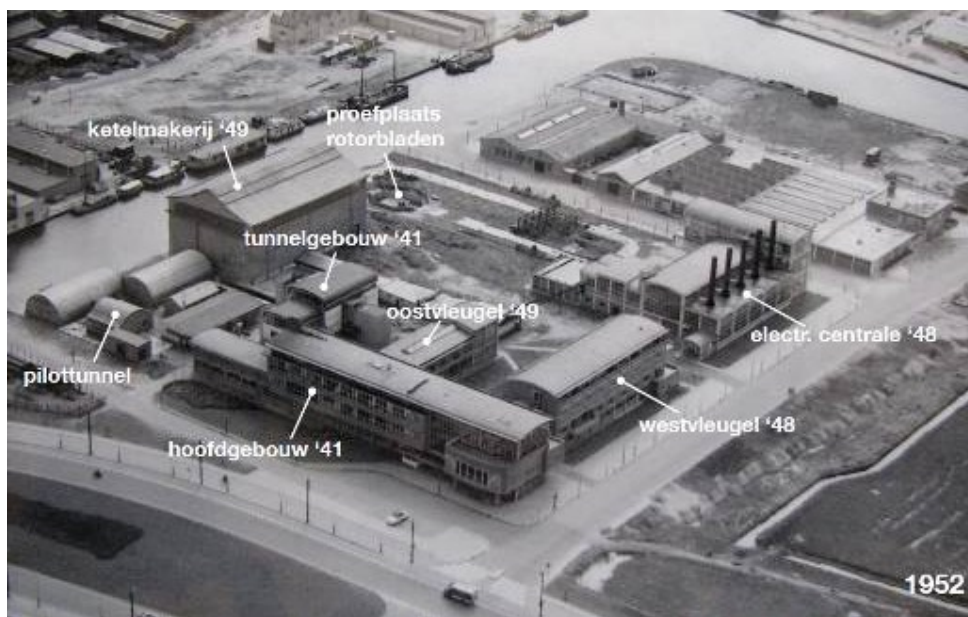
Rijsburgstraat 75 werd eind negentiende eeuw als boerderij gebouwd aan wat toen nog de Sloterweg heette. De boerderij kreeg de bijnaam "Villa van Spijt", naar de scheepsbouwer L.D. Spijdel die het huis liet bouwen. Ook het Spijtellaantje werd naar hem vernoemd. Het pand heeft geen bijzondere architectonische betekenis, maar is wel van groot belang als onderdeel van een uniek en zeer waardevol prestedelijk ensemble tussen Rijsburgstraat, Schinkel en Spijtellaantje. Bij een recente renovatie is alleen de historische voorgevel bewaard gebleven.

4.2 Overige cultuurhistorisch waardevolle objecten

Een aantal bedrijfsgebouwen uit de jaren vijftig en zestig zijn van een bijzondere architectonische kwaliteit. Ze maken deel uit van een groter stedenbouwkundig geheel, namelijk het industrie-/bedrijventerrein waarvoor in het AUP speciale gebieden waren aangewezen. Daarnaast vertegenwoordigen ze een belangrijke periode van economische groei in de Nederlandse industriële geschiedenis. Deze gebouwen hebben een orde 1 - of orde 2 - waardering gekregen.

Gebouwen en complexen met een orde 1 – waardering

Oostvleugel, westvleugel en voormalige elektriciteitscentrale NLR – Anthony Fokkerweg 2

Overzicht van het Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium in 1952. (bron: KLM nr. 43029, collectie Museum NLR). Hier zijn de verschillende onderdelen van het complex goed zichtbaar. Van belang is dat dit ruwweg de toestand is die vóór de oorlog voorzien was, maar waarvan de bouw simpelweg pas na de oorlog kon worden hervat.

Na de voltooiing van het hoofdgebouw en het windtunnelgebouw in 1941, lag de bouw van het Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium vanwege het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog enkele jaren stil. De elektriciteitscentrale en de oost- en westvleugels konden pas aan het einde van de jaren veertig worden gebouwd. De capaciteit die deze uitbreidingen bood, was reeds vóór de oorlog gewenst en het waren opnieuw de architecten Van Tijen en Maaskant die het ontwerp leverden. Dit maakt dat de elektriciteitscentrale en de oost- en westvleugel qua vormtaal zodanig aansluiten op het vooroorlogse hoofd- en windtunnelgebouw dat er van één complex kan worden gesproken. Zowel de voor- als naoorlogse bouwdelen beschikken over gebogen daken en veel glas. In de loop der jaren is de heldere opzet van het complex, zoals te zien op bovenstaande foto uit 1952, verloren geraakt door nieuwbouw. Het complex is echter tot op heden nagenoeg intact gebleven.

Bij de aanwijzing tot Rijksmonument van de vooroorlogse bouwdelen zijn feitelijk de naoorlogse uitbreidingen abusievelijk van bescherming uitgezonderd. Het verdient aanbeveling om ook deze bouwdelen tot het monumentale complex te rekenen.

Het Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium heeft een nieuwbouwplan in voorbereiding waarbij het huidige monumentale gedeelte wordt gerestaureerd, maar enkele latere bouwdelen worden afgebroken. Belangrijk is dat ook de oostvleugel uit het einde van de jaren veertig bij uitvoering van dit plan verloren gaat. Deze ontwikkeling beschouwt BMA als zeer onwenselijk.

Gebouwen en complexen met een orde 2 – waardering

Bedrijfsverzamelgebouw A-Factorij (voormalige Simplex) – Pilotenstraat 35-45

Het voormalige fabrieksgebouw van rijwielfabrikant Simplex werd in 1952 in gebruik genomen. Het complex bestaat uit twee haaks verbonden kantoorgebouwen op de kop van het blok en zes geschakelde langshallen met sheddaken. Bij de herbestemming tot bedrijfsverzamelgebouw door Neutelings Riedijk Architects zijn er binnenplaatsen gecreëerd, maar is het oorspronkelijke ontwerp goed bewaard gebleven (architect: onbekend).

Bedrijfspannd MERX – Vliegtuigstraat 26-28

Relatief goed bewaard bedrijfsgebouw uit circa 1960. Het gebouw heeft een U-vormige plattegrond en de voorgevel aan de Vliegtuigstraat met drie risalieten, één in het midden en één op elke hoek. Oorspronkelijk onderdeel van het Honeywell-Bull complex, waartoe ook het huidige Eyeworks kantoor behoorde (architect: onbekend).

Bedrijfsverzamelgebouw 'De Generaal' - Generaal Vetterstraat 76

Middelhoog bedrijfsgebouw uit ca. 1960. Enkele jaren geleden herbestemd tot bedrijfsverzamelgebouw waarbij het gebouw is gerenoveerd. Kenmerkende architectonische details zoals de luifel zijn hierbij behouden gebleven (architect: onbekend).

5 Cultuurhistorisch advies

Binnen het plangebied kunnen in stedenbouwkundig en cultuurhistorisch opzicht twee verschillende deelgebieden worden onderscheiden. De directe omgeving van begraafplaats Te Vraag heeft in de loop der jaren zijn groene karakter behouden. De kleinschalige woonbebouwing in de noordelijke gedeeltes van de Generaal Vetterstraat en het Spijtellaantje sluit hier goed bij aan. Daar staat het zuidelijke gedeelte van het bedrijventerrein tegenover, waarvan de bebouwing bestaat uit een combinatie van enkele goedbewaarde bedrijfsgebouwen uit de jaren vijftig en zestig en meer recente architectuur. Deze bebouwing is van een beduidend grotere schaal. Het verdient aanbeveling om in de regeling van het bestemmingsplan het gebied rond Begraafplaats Te Vraag, de Generaal Vetterstraat en het Spijtellaantje als een cultuurhistorisch waardevolle zone in het bestemmingsplan te verankeren.

Rooilijnen

De stedenbouwkundige structuur wordt door de huidige rooilijnen duidelijk leesbaar gehouden. Deze is voor zowel het noordelijke, prestedelijk gebied als het bedrijventerrein sinds de jaren vijftig nagenoeg ongewijzigd gebleven.

Advies:

- *Het verdient aanbeveling om de rooilijnen van de woonbuurt Vetterstraat, Spijtellaantje en Rijnsburgstraat die een eigen stedenbouwkundige, préstedelijke structuur heeft, met inbegrip van de begraafplaats Te Vraag vast te leggen .*
- *Het verdient aanbeveling de rooilijnen die de stedenbouwkundige structuur van het bedrijventerrein bepalen, waar mogelijk te handhaven.*
- *Wanneer de bebouwing in het plangebied een monument betreft gelden de bepalingen van de monumentenwet.*
- *Voor de cultuurhistorisch waardevolle gebouwen in het plangebied kan een sloopvergunningstelsel worden overwogen om deze objecten beter te kunnen beschermen. Bij vervangende nieuwbouw is het respecteren van de heldere, stedenbouwkundige structuur een voorwaarde.*

Bouwhoogte en kapvormen

Binnen de woonbuurt rond de Generaal Vetterstraat, Spijtellaantje en Rijnsburgstraat is de bebouwing twee lagen hoog en zijn voornamelijk schilddaken, zadeldaken en platte daken te vinden

De huidige bebouwing van het zuidelijke, industriële gedeelte is wisselend in hoogte, met het voormalige Honeywell-Bullgebouw als noemenswaardige uitschieter uit de twintigste eeuw. Slechts enkele andere gebouwen hebben eveneens een bovengemiddelde hoogte. Dit is te verklaren door de nabije ligging van Bedrijventerrein Schinkel-/Aalsmeerplein e.o. ten opzichte van luchthaven Schiphol, die de maximale bouwhoogte beperkt tot 20 meter. De gemiddelde bouwhoogte ligt tussen de twee en vijf bouwlagen. Kapvormen zijn vanwege de bestemming doorgaans plat. In enkele gevallen zijn er installaties op de daken gebouwd.

Advies:

- *Omdat het Schinkelterrein een bedrijventerrein binnen de uitrol van het centrumgebied betreft, bestaat er de nodige vrijheid voor wijzigingen in ophoging van de gebouwen, maar bij daadwerkelijke hoogbouw dient de nota Hoogbouw in Amsterdam uit juni 2011 leidend te zijn. In deze nota wordt onder hoogbouw verstaan: “gebouwen vanaf 30 meter hoogte of tweemaal de hoogte in hun direct omgeving”. Onder middel-hoogbouw wordt verstaan: “gebouwen van 22,5 meter tot 30 meter hoogte of 25% hoger dan hun directe omgeving”. Voor de ophoging van de als cultuurhistorisch waardevol aangemerkte bebouwing zou een verbijzondering van de bouwhoogte regeling kunnen worden overwogen.*
- *In de woonbuurt Generaal Vetterstraat, Spijtellaantje en Rijnsburgstraat is het niet wenselijk om hoogbouw te realiseren, vanwege het prestedelijk karakter van de buurt. Hoewel de ordewaardering van de woonbebouwing*

aan de Generaal Vetterstraat en het Spijtellaantje niet hoog is, wordt het buurtje stedenbouwkundig hoog gewaardeerd. Bovendien gaat het hierbij in combinatie met de begraafplaats om een voor Amsterdam zeldzaam cultuurhistorisch ensemble. De aanwezige kapprofielen zijn een belangrijk kenmerk van de kleinschalige, prestedelijke bebouwing.

Groenstructuur en water

De oostelijke strook van het plangebied met in het noorden begraafplaats Te Vraag waartoe ook de westelijk daarvan gelegen boomgraad behoort, is het meest groene gedeelte van het plangebied. Het historische polderlandschap, dat een onderdeel van het monument begraafplaats Te Vraag vormt, is niet opgenomen in het bestemmingsplan en wordt derhalve gescheiden van de rest van de groenstrook. De achtertuinen van de bebouwing aan de Generaal Vetterstraat worden afgeschermd door hoge schuttingen, waardoor ze nauwelijks kunnen bijdragen aan de totstandkoming van een kwalitatief hoogwaardige openbare ruimte.

In het deelplan uit de jaren vijftig werden de straten afwisselend aan de ene ofwel de andere zijde van een enkele bomerij voorzien die niet langer aanwezig zijn. Langs enkele straten, zoals de Vliegtuigstraat, is er wel een jonge bomerij aanwezig die volgens hetzelfde principe is geplant. In het noorden is een groenstrook ontstaan bij de herinrichting van de Sloterweg. Deze dient als een groene buffer tussen het terrein en de stad. De oever van de Schinkel heeft over de gehele lengte van het plangebied een groen karakter, ondanks de woonschepen en –arken die hier zijn afgemeerd. De kademuren en het open water van de Riekerhaven en de Westlandgracht hebben een nautisch karakter. Hierdoor is het water van de haven openbaar toegankelijk en wordt het zicht erop niet belemmerd. De Riekerhaven is bovendien niet alleen in functie van belang voor het terrein, maar ook als structurelement omdat deze het stratenpatroon accentueert. Door haar ligging dwars op de Schinkel, wordt de Schinkeloever ook zo min mogelijk onderbroken.

Advies:

- Begraafplaats Te Vraag en het stukje polder, die gezamenlijk één gemeentelijk monument vormen, kunnen beter als ensemble worden beschouwd binnen hetzelfde bestemmingsplan. Onderzocht kan worden op welke manier de achtertuinen opnieuw een rol kunnen spelen in het cultuurhistorische karakter van dit prestedelijk buurtje.*
- De vorm van de waterloop en het nautische karakter van de Riekerhaven en de Westlandgracht hebben een belangrijke structurerende rol in de stedenbouwkundige opzet van het Schinkelterrein. Deze moet daarom zoveel mogelijk intact blijven.*

Bronnen

- Bureau Monumenten & Archeologie, *Objectbeschrijving Begraafplaats Te Vraag*, Amsterdam 2008.
- Bureau Monumenten & Archeologie, *Objectbeschrijving Nationaal Luchtvaart en Ruimtevaartlaboratorium*, Amsterdam 2004.
- Bureau Monumenten & Archeologie, *Objectbeschrijving Voormalig kantoorpand voor funderingsbedrijf NV De Waal-industrie met aangrenzend bedrijfsverzamelgebouw*, Amsterdam 2009.
- Fischer, S., *Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium. Bouwhistorische verkenning*, Amsterdam 2011.
- Poelstra, J., A.E. De Graaf en R.J.M.M. Schram, *Cultureel Erfgoed en Ruimte*, Amsterdam 2011.
- J.J. van der Velde, *Stadsontwikkeling van Amsterdam 1939-1967*, Amsterdam 196.
- J.A. Wiersma, *De Naam van Onze Straat*, Amsterdam 1978.

Bijlage I: Overzicht cultuurhistorisch waardevolle bebouwing plangebied 'Bedrijventerrein Schinkel-Aalsmeerplein e.o.'

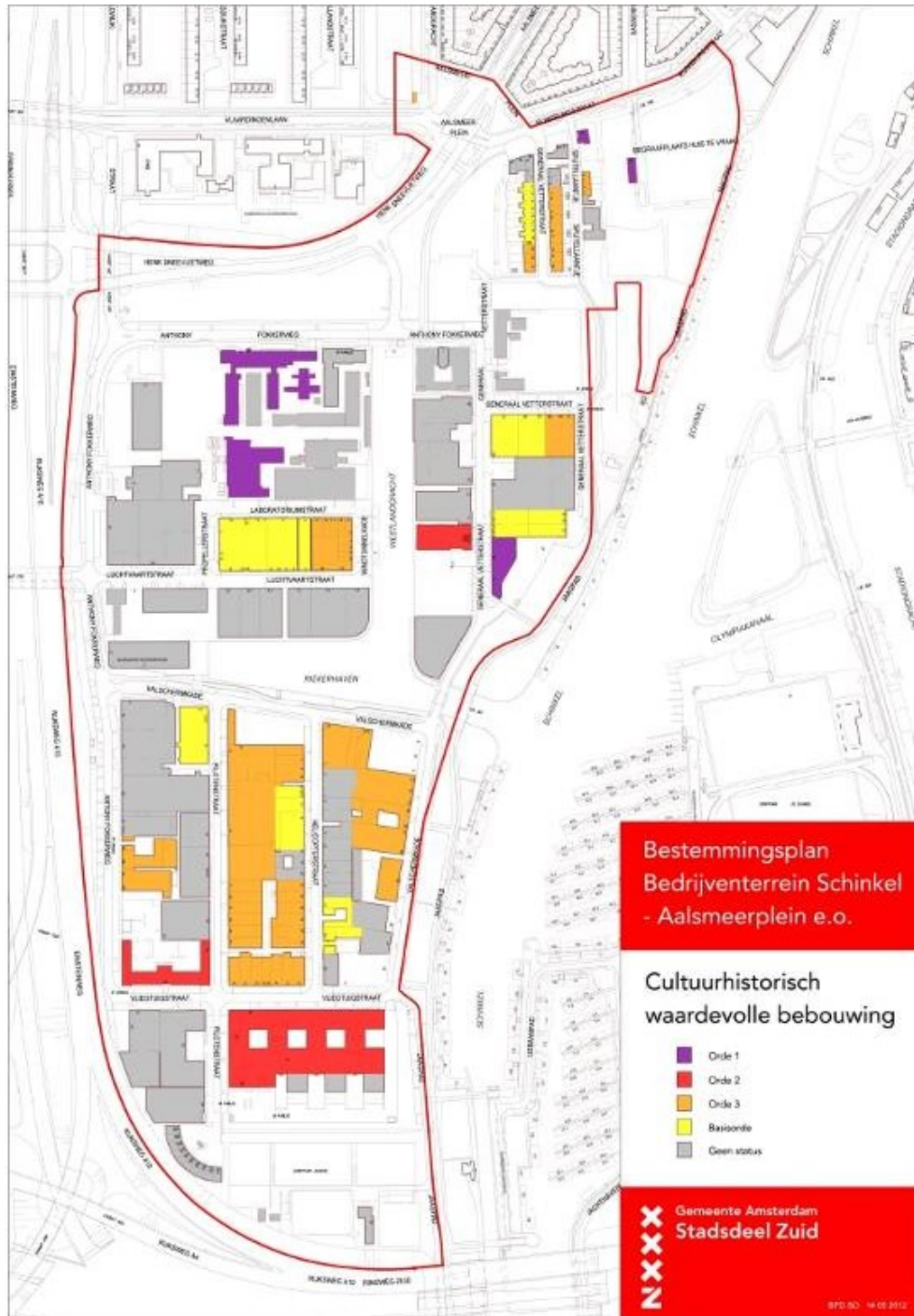
- Voormalig ontvanggebouw begraafplaats Huis Te Vraag
Status: orde 1 (gemeentelijk monument)
Adres: Rijnsburgstraat 51
- Boerderij "Villa van Spijtelt"
Status: orde 1 (gemeentelijk monument)
Adres: Rijnsburgstraat 75
- Woningen Spijtellaantje
Status: orde 3 waardering Gordel '20-'40
Adressen: Spijtellaantje 5, 7, 9 en 11
- Woningen Generaal Vetterstraat
Status: orde 3 waardering Gordel '20-'40
Adressen: Generaal Vetterstraat 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19 en 20 t/m 24
- Woningen Generaal Vetterstraat
Status: basisorde waardering Gordel '20-'40
Adressen: Generaal Vetterstraat 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16 en 18
- Bedrijfspand Symsys
Beoogde status: orde 3 waardering (post)AUP-gebied
Adres: Generaal Vetterstraat 53
- Bedrijfsverzamelgebouw
Beoogde status: basisorde waardering (post)AUP-gebied
Adres: Generaal Vetterstraat 57-65
- Bedrijfspand Decor Interieur
Beoogde status: basisorde waardering (post)AUP-gebied
Adres: Generaal Vetterstraat 71-73
- Voormalig kantoorgebouw betonpalenfabriek
Status: orde 1 (gemeentelijk monument)
Adres: Generaal Vetterstraat 75-77
- Bedrijfsverzamelgebouw "De Generaal"
Beoogde status: orde 2 (post)AUP-gebied
Adres: Generaal Vetterstraat 76
- Hoofdgebouw en windtunnelgebouw NLR
Status: orde 1 (rijksmonument)
Adres: Anthony Fokkerweg 2

- Oostvleugel, westvleugel en voormalige elektriciteitscentrale NLR
Beoogde status: orde 1 waardering (post)AUP-gebied
Adres: Anthony Fokkerweg 2
- Dansschool en kunstenaarsateliers
Beoogde status: orde 3 waardering (post)AUP-gebied
Adressen: Luchtvaartstraat 2A en 2B, Windtunnelkade 2, 4, 6, 8 en 10, Laboratoriumstraat 1A t/m 1E
- Bedrijfspannend Espresso
Beoogde status: basisorde waardering (post)AUP-gebied
Adres: Luchtvaartstraat 4
- Bedrijfspannend Unigra
Beoogde status: basisorde waardering (post)AUP-gebied
Adres: Luchtvaartstraat 6-12
- Bedrijfspannend Gunters en Meuser / SDR
Beoogde status: basisorde waardering (post)AUP-gebied
Adres: Laboratoriumstraat 7-9
- Bedrijfspannend Autotemp / MP
Beoogde status: orde 3 waardering (post)AUP-gebied
Adres: Anthony Fokkerweg 53-59
- Bedrijfspannend MERX
Beoogde status: orde 2 waardering (post)AUP-gebied
Adres: Vliegtuigstraat 26-28
- Bedrijfspannenden Vliegtuigstraat
Beoogde status: orde 3 waardering (post)AUP-gebied
Adressen: Vliegtuigstraat 10, 12, 14, 16-18, 20, 22 en 24
- Bedrijfsverzamelgebouw A-Factorij (voormalige Simplex)
Beoogde status: orde 2 waardering (post)AUP-gebied
Adres: Pilotenstraat 35-45
- Bedrijfspannenden Pilotenstraat
Beoogde status: orde 3 waardering (post)AUP-gebied
Adressen: Pilotenstraat 17, 19, 21, 23, 25 en 27
- Bedrijfsverzamelgebouw "De Pilot"
Beoogde status: basisorde waardering (post)AUP-gebied
Adres: Pilotenstraat 6
- Garagebedrijf Kost (o.a. sheddaken)
Beoogde status: orde 3 waardering (post)AUP-gebied
Adressen: Valschermkade 16 en Pilotenstraat 1-13
- Bedrijfspannend ACA
Beoogde status: orde 3 waardering (post)AUP-gebied
Adres: Valschermkade 18 / Helicopterstraat 1-3

- Bedrijfspannd Velgen Expert
Beoogde status: orde 3 waardering (post)AUP-gebied
Adres: Helicopterstraat 4 t/m 8
- Bedrijfspannd Pallas / Van Bladeren
Beoogde status: basisorde waardering (post)AUP-gebied
Adres: Helicopterstraat 10-12
- Bedrijfspannd HEBU garage
Beoogde status: basisorde waardering (post)AUP-gebied
Adres: Helicopterstraat 14
- Bedrijfspannd Vijselaar
Beoogde status: basisorde waardering (post)AUP-gebied
Adres: Helicopterstraat 19
- Bedrijfspannd Unica
Beoogde status: basisorde waardering (post)AUP-gebied
Adres: Helicopterstraat 23
- Bedrijfspannden autogarages Helicopterstraat
Beoogde status: orde 3 waardering (post)AUP-gebied
Adressen: Helicopterstraat 24, 26, 28, 30, 32 en 34
- Bedrijfspannd bakkerij Bartels
Beoogde status: orde 3 waardering (post)AUP-gebied
Adres: Valschermkade 24
- Bedrijfspannd Groenholland
Beoogde status: orde 3 waardering (post)AUP-gebied
Adres: Valschermkade 25-26
- Bedrijfspannd Hoveling
Beoogde status: orde 3 waardering (post)AUP-gebied
Adres: Valschermkade 27-28
- Bedrijfspannd Tig (voormalige bouwbedrijf De Combi)
Beoogde status: orde 3 waardering (post)AUP-gebied
Adres: Valschermkade 29-35

Bijlage II: Kaart cultuurhistorisch waardevolle bebouwing plangebied 'Bedrijventerrein Schinkel-Aalsmeerplein e.o.'

Colofon

Cultuurhistorische verkenning en advies Bedrijventerrein Schinkel-Aalsmeerplein e.o.

Hoofd afdeling Monumenten
K. Westerink

Datum: 15 mei 2012
Status: definitief
Redactie: J. van der Werf
Tekst: C. van Onna

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2012
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.